

VLAHII DIN IMPERIUL OTOMAN ȘI POLITICA *VALAHĂ* A REGATULUI UNGAR

*Alexandru Simon**

Cuvinte cheie: Baiazid II, Vladislav II Jagiello, Matia Corvin, Valahi, Regatul Ungariei.

Keywords: Bayezid II, Wladisław II Jagiełło, Matthias Corvinus, Vlachs (Walachians), Hungarian Kingdom

După căderea Constantinopolului, includerea, atât a Țării Românești, cât și a Moldovei într-un tratat de pace (armistițiu în fapt) între Imperiul Otoman și Regatul Ungariei a fost încercat pentru prima dată, după câte date se cunosc până astăzi, abia în toamna anului 1466. Formula era oferită de Veneția, dornică, la nici trei ani de la începerea războiului ei cu Poarta, să ajungă la o înțelegere cu Mehmed II. În acord urma să fie inclus și nestatornicul ei aliat, Matia Corvin, pentru a evita orice complicații politice și militare în defavoarea ei.

[În conformitate cu varianta/ propunerea de tratat venețiană] *recomandati nomi-nandi in sufferentiis nomine Serenissime Regis Hungarie sunt isti, videlicet: Dominus Scanderbegus, Ragusini, Filii Ducis Stefani* [Ștefan Košarca, ducele de Sfântul Sava, viitoarea Hertegovină]; *Uterque Vajvoda utriusque Valachie et alii siqui sunt qui nunc tam de iure quam de facto pertinent ad Coronam* (Veneția, 25 octombrie 1466).

Încercarea Veneției a fost un eșec. Matia și Mehmed aveau propriile lor planuri. Mai mult, prezența Țărilor Române nu era atât rodul dorinței republicii de a-l convinge pe Matia să accepte acordul, cât era rezultatul înțelegerilor (încălcate în 1467) încheiate de rege cu domnii celor două state în vederea campaniei antiotomane pregătite pentru anul următor¹.

*Universitatea Babeș-Bolyai/Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, e-mail: alexandrusimon2003@yahoo.com.

¹ Archivio di Stato di Venezia, Venezia (ASVe), Senato Secreti (S.S.), *Deliberazioni*, reg. 23, 1466-1468, c. 12^r (25 octombrie 1466; act editat în Iván Nagy, Albert B. Nagy, *Magyar diplomaciai emlékek. Mátyás király korából 1458-1490* = *Monumenta Hungariae Historica*, IV,

Până la 1484, ideea includerii ambelor Țări Române ca protejați (recomandați) ai Budei într-un tratat otomano-ungar, care ar fi consfințit *condominium*-ul otomano-ungar la nordul Dunării, pare să fi fost abandonată. Urmările cruciate ale anului 1467 și evenimentele și negocierile deceniului opt al secolului XV limitau serios șansele de reușită ale unei asemenea idei. În (1483-)1484, tentativa de includere a Țărilor Române, în particular a Moldovei (și a porturilor de la Gurile Dunării și Nistrului, aflate sub controlul Sucevei) a contribuit la unul dintre cele mai mari dezastre antiotomane de după primăvara anului 1453. La sfârșitul lui 1488, după pacea moldo-otomană din 1486, și până la moartea lui Matia în primăvara lui 1490, includerea statelor în acordul dintre marile puteri pare să fi funcționat însă. În pofida încercărilor ulterioare, această posibilă includere n-a mai fost posibilă decât la 1503, și doar în varianta dorită de Baiazid II, ostil însă în continuare ideii².

Una din aceste tentative de includere a *valahilor* (cea mai importantă fiind probabil cea de la sfârșitul lui 1497) din intervalul de timp închis de moartea

1-4, II, [1466-1480], Budapest, 1876, no. 23, p. 41; Francisc Pall, *Les relations entre la Hongrie et Skanderbeg*, în *RHSEE*, X, 1933, 4-6, p. 135-139 (nota sa asupra acestui proiect a rămas nefolosită); Al. Simon, *Brancho's Son and the Walachians a Milanese Perspective on the Battle of Baia* (I), *Historical Yearbook*, VII, 2009, p. 187-200. Pentru raporturile româno-otomane, Mihail Guboglu, *Le tribut payé par les Principautés Roumaines à la Porte jusqu'au début du XVIe siècle d'après les sources turques*, în *REI*, XXXVII, 1969, 1, p. 68-79. Din păcate în istoriografia maghiară nu există un real studiu de sinteză privind relațiile diplomatice ungaro-otomane în secolul XV. În acest context, a se vedea György Hazai, *Ein Bericht über die Lage des ungarisch-türkischen Grenzgebietes in den letzten Jahren der Regierungszeit von Mathias Corvinus*, în *SSASH*, XXV, 1979, p. 183-187; Pál Fodor, *The Simurg and the Dragon. The Ottoman Empire and Hungary*, Sándor Papp, *Hungary and the Ottoman Empire (From the Beginnings to 1540)*, în *Fight against the Turk in the First Half of the 16th Century*, ed. by István Zombori, Budapest, 2004, p. 11-15, 52-53 (mai ales).

² Date orientative (în ordine cronologică inversă): Magyar Országos Levéltár, Budapest, (MOL), *Diplomatikai Levéltár* (DL), [no.] 39328 (4 noiembrie 1503; confirmarea otomană a *păcii generale* de la Buda); Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, *Urkundenabteilung*, *Allgemeine Urkundenreihe*, 1503 (20 august 1503; varianta ungară a fost editată și în Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, II/1, București, 1890, p. 20-23, nr.24; Mihai Maxim, *Stephen the Great and the Sublime Porte: New Turkish Documents*, în *TR*, XIV, 2005, 1, p. 19-23; Al. Simon, *Chilia și Cetatea Albă în vara anului 1484. Noi documente din arhivele italiene*, în *SMIM*, XXVI, 2008, p. 182-185 (*porturile ungurului*); Idem, *De la Porturile Italiei la porturile ungurului. Drumurile valahe ale cruciadei în secolul XV*, în *Istoriografie și politică în estul și vestul spațiului românesc*, ed. Svetlana Suveică, Ion Eremia, Sergiu Matveev și Sorin Șipoș, Chișinău-Oradea, 2009, p. 107-133 (cu accent pe evenimentele din anii 1490).

lui Matia și *pacea generală* de la Buda (1503) care, în mod convențional, corespunde acceptării Imperiului Otoman ca partener politic al *creștinătății*, surprinde în mod particular. Tentativa nici nu pare să fi vizeze cele două entități statale românești în sensul clasic, ci numai anumiți valahi. Sau, cel puțin, așa se transmitea de la Veneția la Milano în toamna anului 1492, aproape de încheierea unui an în care știrile contradictorii privind înțelegerile dintre Buda și Istanbul, respectiv cele privind luptele de frontieră dintre acestea, se îngemănaseră ca de atâtea dați.

Se dicke anchora chel debe essere seguita la pace o tregua per 4 anni tra el Serenissimo/ Re d'Ungaria [Vladislav II Jagiello] et <el> Turco [Baiazid II], alcuni dicendo che questa cosa de differiva de firmarse/ tanto tempo perche el Re d'Ungaria voleva se li includesse entro el Serenissimo Re/ di Napoli [Ferdinand de Aragon], et Signori Ragusei, et certi Valachi. Et el Signor Turco non voleva quello sij/ seguito, et con quali capitoli. Per quanto posso intendere, questa Signoria non li ha/ anchora per chiaro (23 octombrie 1492; raport din Veneția, semnat de către Taddeus, vicecamerarius).

În mod evident, înțelegerea încercată între Regatul Ungariei și Imperiul Otoman a eșuat. Soarta acordului ar fi fost probabil aceeași, cu sau fără *valahi*. O înțelegere mai durabilă între puteri a fost încheiată abia în anul 1495. Nu știm ca aceasta să-i fi inclus pe *valahi*³.

Milanului îi erau bine cunoscute “afacerile valahe” (în primul rând cel moldave) ale Veneției din anii 1470 cu precădere. Este greu de crezut că într-un mediu și într-un sistem diplomatic experimentat, pe măsura celui coordonat

³ Archivio di Stato di Milano, Milano, Archivio Ducale Sforzesco, Potenze Estere, *Venezia*, cart. 379, 1492, fasc. 10, *Ottobre*, nn (23 octombrie 1492); Biblioteca Nazionale Marciana, Ufficio Manoscritti, Codici Italiani, classa VII, *Storia ecclesiastica e civile veneziana*, no. 999 (=8002), ff. 40 (59)^v-41 (60)^v (25 iulie 1495; recent încheiatul armistițiu ungaro-otoman), Lajos de Thallóczy, *Frammenti relativi alla storia dei paesi situati all' Adria* (extras din *Archaeografo Triestino*, seria III, VII, 1), Trieste, 1913, p. 55; I[ovan]. Šišić, *Rukovet spomenika o hercegu Ivanisu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima (1473-1496)* (II), *Starine*, XXXVIII, 1937, nr. 200, p. 102-109 [sfârșit 1497-început 1498; instrucțiunile lui Vladislav pentru solul trimis la Poartă, imediat după eșecul lui Jan Albert]; [Domenico Malipiero], *Annali veneti dall'anno 1457 al 1500 del Senatore Domenico Malipiero ordinati e abbreviati dal senatore Francesco Longo* = *Archivio Storico Italiano*, VII, ed. Agostino Sagredo, Firenze, 1843, p. 142-145.

de republica venetă, domniii Țărilor Române ar fi fost confundați, respectiv tratați drept *anumiți valahi*. Mai mult, cu o săptămână în urmă, se raportase la Milano că republica Sfântului Marcu urma să-l finanțeze pe Ștefan III al Moldovei, „reîntors” în serviciul puterii venețiene ca și căpitan al acesteia.

[...] *Un mio amico, quale ha hogi parlato con uno Paduano, quale de recenti vene da Venetia, mi ha facto intendere havere retracto da epso Paduano come la Illustrissima Signoria de Venetia ha conducto novamente per suo Capitaneo Il Signore Stephano Vaivoda de Mundavia, homo sagacissimo et callidissimo in lo mestere del arme, cum stipendio de LXX milia overo LXXX milia ducati, et questo dice havere havuto da persona de grande auctorita in Venetia* (17 octombrie 1492; raport transmis personal ducelui Lodovico il Moro Sforza de Francesco Tranchedini de la Bologna).

Speriată de expulzarea bailului venețian de la Constantinopol și de politica tot mai agresivă a sultanului Baiazid II, încolțit la rândul său (mai ales în plan musulman de Egiptul Mameluc), Veneția se pregătea să reacționeze, nu atât pentru a provoca un război, cât pentru a-l domoli pe Baiazid. Când îl privește pe Vlad IV Călugărul, cel puțin de pe la 1489-1490, el nu mai era un necunoscut în zona italică, după ce acceptase să-i ajute pe favoriții bosniaci (membrii familiei Balsh/ Balș) ai republicii venețiene și ai împăratului Frederic III⁴.

Vladislav II considera necesar să-i includă pe acei *valahi*, dar nu pe Ștefan III și pe Vlad IV. Aceasta ar fi mesajul transmis de știrea, care-i lăsa în neclar inclusiv pe venețieni. Dar, tocmai acelei precizări *anumiți valahi*,

⁴ *Codice Aragonese o sia lettere regie, ordinamenti ed altri atti governativi de' sovrani aragonesi in Napoli riguardanti l'amministrazione interna del reame e le relazioni all'estero*, ed. Francesco Thrinchera, II/1, [1491-1493], Napoli, 1868, nr. 147, p. 129; Viaceslav Makusev, *Monumenta Historica Slavorum Meridionalum vicinorumque populorum e tabularis et bibliothecis italicis derompta*, I/2, Genua, Mantua, Mediolanum, Panormus et Taurinum, Belgrad, 1882, nr. 18, p. 50; nr. 15, p. 137 (17 octombrie 1492); Ștefan Ștefănescu, *Eléments nobiliaires balkaniques établis en Valachie à la fin du XVe siècle*, în *RRH*, IV, 1965, 5, p. 894-895; a se vedea aici și Idem, *Destinul unui document de la Ștefan cel Mare*, în *RA*, XXX LXIV, 1987, 3, p. 298-308; Al. Simon, *Anti-Ottoman Warfare and Crusader Propaganda in 1474: New Evidences from the Archives of Milan*, în *RRH*, XLVI, 2007, 1-4, p. 25-39, aici p. 29-32, pentru alte referințe privind raporturile veneto-milaneze în problema cruciată valahă.

care n-ar fi rezistat în această formulă într-un raport provenit dintr-un mediu bine informat asupra realităților nord-dunărene și destinat unui alt mediu cunoscător, mesajul se prezintă a fi mai curând efectul unei intenții regale reale și mai puțin derivatul unor informații confuze. Neincluderea Țărilor Române și prezența Raguzei, altă structură protejată tradițională a Budei (și contestată ca atare de către Poartă), permite două explicații (divergente): fie Țările Române erau socotite ca fiind implicate *ab ovo* într-un tratat otomano-ungar (mai puțin probabil), fie că includerea lor într-un asemenea tratat ieșea de la început din orice discuție, datorită opoziției ferme a Porții (mai probabil)⁵.

În orice caz, după ce Ștefan III al Moldovei protejase Ungaria dinspre Răsărit de atacurile otomano-tătare în acel an (iunie-septembrie) și după ce Vladislav II confirmase (aprilie) donația domeniilor transilvane făcută de către Matia Corvin lui Ștefan, Vladislav nu ar fi avut vreun motiv să-l omită, din proprie voință, pe domn. Pe de altă parte, în mod evident, prin cererile sale de includere a Neapolelui, a Raguzei și a *valahilor*, regele forța nota în raport cu Baiazid II. Potențialele motivații ale forțării sale erau multiple. Avea nevoie de bunăvoința Neapolelui pentru a ieși o dată pentru totdeauna din controversata sa căsătorie cu Beatrice, văduva lui Matia și fiica lui Ferdinand de Aragon. Baiazid era din nou pus în dificultate de sultanatul mameluc. Între sultanul otoman și Veneția perspectiva unui război era din nou larg deschisă. Amenințarea lui Djem, fratele lui Baiazid II, nu dispăruse. În Balcani, în special în aria Muntenegrului și a Albaniei, focarele de rebeliune se înmulțeau⁶.

⁵ Momčilo Spremić, *I tributî veneziani nel Levante nel XV secolo*, în *Studi Veneziani* (Venezia), XIII, 1971, p. 247-248; Ferenc Szakály, *Phases of Turko-Hungarian Warfare before the Battle of Mohács. 1365-1526*, în *AOASH*, XXXIII, 1979, p. 97-99; Naghi Pienaru, *Confruntare și diplomație la Dunăre. Tratatetele de pace otomano-ungare încheiate de Bayezid II și Matia Corvin*, în *RI*, XIV, 2003, 3-4, p. 175-181. Pentru calitatea datelor și a sistemului de informații milanez, a se vedea Paolo Margaroli, *Diplomazia e stati rinascimentali. Le ambascerie sforzesche fino alla conclusione della Lega italica (1450-1455)*, Firenze, 1992; Francesco Somaini, *Les relations complexes entre Sigismond de Luxembourg et les Visconti, ducs de Milan*, în *Sigismund von Luxemburg. Ein Kaiser in Europa*, Michel Pauly und François Reinert ed., Mainz, 2006, p. 157-198; Oliver Jens Schmitt, *Skanderbegs letzte Jahre. West-östliches Wechselspiel von Diplomatie und Krieg im Zeitalter der osmanischen Eroberung Albanies (1464-1468)*, în *Süd-ost-Forschungen: internationale Zeitschrift für Geschichte, Kultur und Landeskunde Südosteuropas*, LXIV-LXV (2004-2005 [2008]), p. 56-123 (aici anexa).

⁶ Câteva date orientative în ASVe, S.S., *Deliberazioni*, reg. 34, 1489-1493, c. 118^r (4 aprilie 1492); Vladimir Lamansky, *Secrets d'État de Venise. Documents, extraits, notices et études servant à éclaircir les rapports de la Seigneurie avec les Grecs, les Slaves et la Porte Ottomane*,

În aceste condiții, locul *valahilor* trebuie căutat la sud de Dunăre. În ce măsură Vladislav II, departe de a fi un doar un rege slab, vroia să-i ia ca protejați ai săi ori doar forța mână Porții, cu riscul de a prăbuși negocierile, este greu de spus. Poate dorea mai mult. Oricum, intenția sa denotă faptul că acei valahi aveau încă o destul de largă autonomie sub otomani. Altfel, pretenția ar fi fost ridicolă și inutilă de la început. Indiferent de interpretare, pretenția redeschide un capitol istoric neglijat, jalonat de poziția vlahilor în timpul campaniilor sud-dunărene ale Huniazilor (de la 1443-1444 ori 1463-1464), de apropierea *latină* dintre brațele dunărene ale romanității, subliniată de birocrați și umaniști deopotrivă (spre exemplu după 1467), de colonizarea masivă a vlahilor de către Mehmed pentru apărarea Semendriei, de contextul de la 1491-1492, când Baiazid căutase să obțină prin trădare Belgradul, ai cărui *căpitani* au fost după 1483 (aparent mai puțin la 1491-1492), în general, Ciulani⁷.

Excurs.

Este greu de spus dacă *vlahii* protejați de Vladislav II urmau să rămână în imperiu sau să se stabilească în regat. Este și o întrebare care deschide alte subiecte delicate, cum ar fi receptarea și abordarea practică *ungară* a valahilor

Sankt Petersburg, 1884, nos. VII [11-12], p. 246-249; Kenneth M. Setton, *The Papacy and Levant (1204-1571)*=*Memoirs of the American Philosophical Society*, CXIV, CXXVII, CLXI, CLXII, (II), *The Fifteenth Century*, Philadelphia, 1978, p. 422-425; Al. Simon, *Ștefan cel Mare și Matia Corvin. O coexistență medievală*, Cluj-Napoca, 2007, p. 63-66, 135-137, 279-280, 299-300. A se vedea în acest context Andrea Navagero, *Storia della Repubblica Veneziana*, în *RIS*, XXIII, 1733, cols. 1142-1144, 1159, 1211-1212 (similitudinile dintre reacțiile albanovoalahe ale Veneției la amenințările otomane de la începutul anilor 1470 la debutul ultimului deceniu al secolului XV).

⁷ Silviu Dragomir, *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice în evul mediu*, București, 1959, p. 76-85; Nicoară Beldiceanu, *Les Valaques de Bosnie à la fin du XVe siècle et leurs institutions*, în *Turcica*, VII, 1975, p. 122-134; Olga Zirojević, *The Ottoman Military Organization in Yugoslav Countries in the 15th and 16th Centuries*, în *Ottoman Rule in Middle Europe and Balkan in the 16th and 17th Centuries. Papers presented at the 9th Joint Conference of the Czechoslovak-Yugoslav Historical Committee*, edited by Jaroslav Cesar, Prague, 1978, p. 176-188; Ioan Drăgan, *Un căpitan român pe frontul antiotoman: Ladislav Ficior de Ciula (?-1492)*, în *AMN*, XXII-XXIII, 1985-1986, p. 261-266; Ivan Biliarsky, *Une page des relations magyaro-ottomanes vers la fin du XVe siècle*, în *Turcica*, XXXII, 2000, p. 291-305 (p. 299-301, scrisoarea împăciuitoare a lui Baiazid, din ianuarie 1487, către Matia, care luase apărarea vlahilor din imperiu); Borislav Grgin, *Der Kroatische Klein-und Miltlerer Adel während der Herrschaft des Königs Matthias I. Corvinus (1458-1490)*, în *East Central Europe. Eine wissenschaftliche Zeitschrift*, XXIX, 2002, 1-2, p. 223-234, aici p. 230-232.

din regat, vechimea lor „globală” și „zonală” în regat ori poziția și meritul personal al Huniazilor, de origine valahă, în contextul anilor 1400. O scurtă analiză este astfel poate utilă.

I. În octombrie 1505, Dieta de la Rákos, instigată de partida „naționalistă” condusă de familia Szapolyai, a vrut să-l detroneze pe Vladislav II, acuzat de pactizare cu *dușmanul «de sânge» de moarte* (Casa de Habsburg) și de proastă administrare a statului. Vladislav II, lipsit și de un fiu, urma să fie înlocuit cu Ioan Szapolyai. În ultima clipă, detronarea a fost evitată. Vladislav a jurat că niciodată coroana nu va reveni unui *străin*. Apoi, ca în timpul crizei de la 1497, a fugit la Praga. Un nou război civil stătea să înceapă. Pentru a-și apăra interesele dinastice, Viena și Cracovia (aici domnea Alexandru, fratele lui Vladislav) erau gata să intervină⁸.

Cei mai agitați erau episcopii Jan Laski și Lukas Watzenrode, specialiștii în probleme otomane, ungare și valahe ai Cracoviei. Primul avea apoi să susțină (la Conciliul Lateran V, în 1514, când o nouă cruciadă era plănuită) că romanii, strămoșii valahilor, fuseseră colonizați în Dacia pentru apărarea Panoniei (adică a Ungariei), aceasta fiind menirea lor istorică. Celălalt, fusese (co-)autorul planului de mutare al cavalerilor teutoni în Podolia și *Valahia Mică* (1495), plan anihilat de Maximilian. Prelații își faceau griji pentru opțiunea *valahilor* din regat⁹.

Jan Laski se temea ca nu cumva regele romanilor, Maximilian, să câștige susținerea valahilor din regat, valahi disprețuiți de dușmanii săi „eterni”, partida Szapolyai (doar la 1497, aceasta, condusă atunci de tatăl lui Ioan, Ștefan, făcusese front comun cu Maximilian de Habsburg și Ștefan III al Moldovei contra lui Vladislav II Jagiello și a cancelarului Tamás Bakócz). Cracovia trebuia să câștige susținerea acestor valahi, în general, prin definiție oamenii coroanei ungare, cu precădere cei care făcuseră carieră¹⁰. La 15 ani de la moartea regelui Matia, *valahii* reprezentau încă o forță în regat.

II. Familia Szapolyai luase de la Huniazi conducerea „partidei naționale”. Era un caz tipic de ascensiune prin parazitare, în special a Huniazilor, dar nu

⁸ A. Kubinyi, *Az 1505-ös rákosi országgyűlés és a szittya ideológia*, în *Sz.*, CXL, 2006, 2, p. 361-374.

⁹ Al. Simon, *Valahii și Dieta de la Rákos (1505). Considerații asupra sfârșitului epocii huniade*, în *Apulum*, XLIII, 2006, p. 99-121

¹⁰ Pentru această caracteristică anterioară Huniazilor vezi I. Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania 1440-1514*, București, 2000.

una lipsită de merite. Familia fusese implicată în marile conspirații contra lui Matia (1467, 1471). Întotdeauna însă se ajunsese la o înțelegere cu regele (aceasta a dus la presupunerea, destul de plauzibilă, că Emeric era fratele vitreg al lui Matia). La 1490, primul care l-a părăsit pe Ioan Corvin a fost Ștefan, cu susținătorii săi (Emeric murise la 1499). Ei au și fost artizanii „proclamației” elitei ungare care denunța tirania lui Matia și statua că niciodată regatul nu trebuia să mai treacă prin așa ceva¹¹. Totuși, noua „partidă națională” nu a insistat mai mult pe originea *valahă* a lui Matia Corvin (comparativ cu perioada anterioară, acest gen de atacuri a scăzut considerabil, ceea ce indică că nu atât elementul *valah* era adevărata problemă, cât Matia Corvin și poziția sa).

Marea majoritate a atacurilor legitime dietale după 1490 contra „nemaghiarilor” au fost îndreptate generic contra *străinilor* și *ne-ungarilor*, în speță contra germanilor (Habsburgilor) și italienilor (introduși în poziție cheie de Matia mai ales după căsătoria cu Beatrice de Aragon). Măsurile *expressis verbis* anti-*valahe* au fost o raritate. Au intrat în prim plan abia după Mohács, când regatul erau divizate între diverse tabere¹².

Prin Iancu, valahii, creați de acesta ori doar raliați cauzei sale, făceau parte din „partida națională ungară”, oricât de ciudat ar putea suna aceasta acum. Atât la 1456-1457, cât mai ales la 1490-1491, vârfurile valahe se comportaseră ca veritabili nobili ungari. Se distanțaseră de gruparea huniadă. Mai ales în cazul lui Ioan Corvin aceasta pare să fi fost o surpriză majoră, care l-a costat mult în lupta pentru coroană. Sub Matia se formase la o veritabilă „partidă/grupare valahă” la curte. Ea apărea atât de importantă încât, conform mărturiilor spionilor italici, la 1490, se credea că tezaurul, castelul de la Buda și coroana fuseseră încredințate unor valahi crescuți de mici de Matia. Acele personaje însă erau eminentemente de origine maghiară¹³.

Este destul de evident că valahii din regat nu erau percepuți generic ca alogeni, ca „îmigrați”, sigur nu în sensul disputelor naționaliste moderne.

¹¹ Vezi aici Pál Engel, *The Realm of St. Stephen. A History of Medieval Hungary. 895-1526*, London, 2001, p. 213-215, 343

¹² Ioan-Aurel Pop, *Sensibilități etnice și confesionale în Transilvania în timpul lui Nicolaus Olahus*, în *AIIA Cluj*, XXXIII, 1994, p. 211-219; A. Kubinyi, *Zur Frage der Toleranz im mittelalterlichen Königreich Ungarn*, în *Toleranz im Mittelalter*, herausgegeben von Alexander Patschovsky, Harald Zimmermann, Sigmaringen, 1998, p. 198-202).

¹³ I. Drăgan, *Nobilimea...*, p. 289-290; A. Simon, *Ștefan cel Mare și Matia Corvin...*, p. 233.

Nici „veneticii” din Țara Românească și Moldova nu par să fi fost priviți astfel (cele două state erau și văzute ca posesiuni ale Sfintei Coroane). Altfel, Matia ar fi depus toate eforturile pentru ca familia sa să-și „piardă” legăturile/originile transalpine (ca urmare, și această „istorie” are o altă valoare). Lăsând la o parte valahii implicați în infrațiuni, ca orice alți supuși ai coroanei (cum erau și valahii care, pentru stăpânul lor Bartolomeu Drágffy, viitorul cuscru al lui Ștefan III, jefuiau vasele cu sare de pe Someș), principalele probleme „interne” provocate de mișcările valahilor pe teritoriul regatului (unde ei tocmai sosiseră sau unde se aflau deja) erau în principal de două tipuri.

Erau cele date de valahii din așa-numitele *terrae christianorum* (teritoriile locuite anterior și abandonate, mai ales, datorită otomanilor, de către creștinii de rit latin unde, altfel decât în general în restul regatului, și creștinii de rit grec plăteau dijmă). Celălalt tip mare de probleme valahe era generat de disputele administrative *latine*. Acesta era, spre exemplu, sub Matia, cazul valahilor din teritoriile controlate administrativ de sași. Aici valahii erau sprijiniți și protejați și de vărul regelui Matia, Ladislau Geréb, episcopul Transilvaniei. El avea propriile sale socoteli cu sașii. În plus, pare să fi dorit în plus să strămute scaunul episcopal de la Alba Iulia pe domeniul de la Gilău (lângă orașul natal al regelui), unde par să fi rezidat unii din primii episcopi ai Transilvaniei¹⁴.

III. Câteva considerații pot fi astfel formulate pornind de la aceste câteva constatări și date mai vechi sau mai noi. Ele privesc deopotrivă poziția și locația valahilor în regat, în general, și cazul aparte al Huniazilor. Epoca lor și a Jagiellonilor aparține unui alt registru decât controversata domnie a regelui Ludovic I.

Valahii, per ansamblu, nu erau o noutate etnică în regatul ungar, dar nici nu erau o „masă” confortabilă. De aceea merită remarcat că domeniile date de Sigismund de Luxemburg și Matia Corvin domnilor Moldovei, precum și grosul posesiunilor pe care a avut loc recunoașterea și (prima) impunere a lui Ioan ca fiu al lui Matia și nobil al regatului erau concentrate în jumătatea nordică a Transilvaniei, într-o arie „contractuală”, marcată de înțelegerile dintre români și maghiari din vremea cuceririi Transilvaniei sau, și mai vechi, dintre

¹⁴ Orientativ Viorel Achim, *Disputa pentru decimele din terra christianorum din cuprinsul episcopiei de Cenad (1468-1469)*, în *RI*, XVI, 2005, 1-2, p. 169-184; A. Simon, *Ștefan cel Mare și Matia Corvin...*, p. 249-252, 463-464, și nota 73.

români și *ducii huni*, cum suna formularea de secol XIV¹⁵. V(a)lahii „mai noi” erau stabiliți la marginile regatului, ca și alți refugiați, pentru apărarea ariilor expuse (unde erau și doriți și acceptați/ tolerați ca atare), zona dunăreană a Banatului (de Severin) fiind un bun exemplu în acest sens. Aici poate ar fi trebuit așezați și *protejații* regelui Vladislav II Jagiello din toamna lui 1492.

Carierea lui Iancu și rezistența monarhică a lui Matia Corvin, care n-a făcut un secret din originea sa, ci a răspuns atacând „valah” (roman) la acuze (aici Frederic III încercase să-l lovească și prin acuza că Huniazii, ca neam, erau *peregrina gente*), sunt depotrivă rodul unor calități excepționale și produsul contextului favorabil pentru mobilitate socială, deschis inclusiv valahilor, creat de domnia lui Sigismund și apoi de criza generală a regatului ungar. O altă perioadă de criză avea să pună treptat capăt acestor ascensiuni.

În încheiere, un ultim aspect merită reținut. În condamnarea (post-mortem) a lui Iancu și Ladislau de Hunedoara (din 21 martie 1457, la o săptămână după decapitarea celui din urmă), regele Ladislau V, deși lista toate abuzurile și crimele reale și false ale acestora (amintindu-se și depunerile de către Iancu ale *voievozilor noștri ai Țării Românești și Moldovei*), nu-i atacă pe Huniazi pe motivul originii lor valahe, deși ar fi fost un moment ideal pentru aceasta¹⁶. Explicațiile principale ar fi două: Ladislau V vroia să-i câștige pe valahii Huniazilor (cunoscutul său privilegiu pentru districtele bănățene emis după condamnarea Huniazilor este elocvent în acest sens), ceea ce pare să-i fi reușit, în (bună) parte pe moment. Iar problema valahă nu era atât de mare pe cât s-ar putea crede, abia victoria regală a Huniazilor sporind-o semnificativ.

¹⁵ I.A. Pop, Al. Simon, *Din Secuime în Țara Hațegului. Expedițiile otomane în Transilvania la sfârșitul anilor 1470*, în *Studia in Honorem Dorin Alicu*, ed. Viorica Bolindeț, Tudor Sălăgean, Cluj-Napoca, 2009, p. 318-332

¹⁶ MOL, DL 24766; documentul a rămas inedit, el fiind doar tradus în maghiară în *A Magyar nemzet története*, ed. Szilágyi Sándor, vol. IV, Vilmos Fraknói, *A Hunyadiak és a Jagellók kora (1440-1526)*, Budapest, 1896, planșa dintre p. 164-165.

THE VLACHS FROM THE OTTOMAN EMPIRE AND THE VALACHS POLICY OF THE HUNGARIAN KINGDOM

Abstract

The Ottoman Empire was always reluctant to include both Walachia and Moldavia, as lands under joint Ottoman-Hungarian suzerainty, in the treaties concluded with the kingdom. It was only after 1503 that this inclusion became common diplomatic practice, but still with much resistance from the Ottoman side. In this respect, although it does not re-present a diplomatic watershed, the source from 1492 discussed in this article allows us to consider such issues from different perspectives. At the same time, maybe more interestingly, the source directs our attention to the areas south of the Lower Danube line.